

Anna Rosa

Politechnika Koszalińska

**ZNACZENIE BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH I ARIMR W
KREDYTOWANIU PREFERENCYJNYM ROLNICTWA W POLSCE
W LATACH 2003-2009***

*THE IMPORTANCE OF CO-OPERATIVE BANKS AND ARMA
IN PREFERENTIAL CREDITS FOR AGRICULTURE IN POLAND
IN THE YEARS 2003-2009*

Słowa kluczowe: kredyty preferencyjne, banki spółdzielcze, rolnictwo, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Key words: preferential credit, cooperative banks, agriculture, The Agency for Restructuring and Modernization of Agriculture (ARMA)

Synopsis. W artykule skoncentrowano się na zagadnieniach związanych z rolą jaką pełnią banki spółdzielcze oraz Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w kredytowaniu rolnictwa w Polsce. Ukazano wartość udzielonych kredytów, w tym kredytów preferencyjnych, na finansowanie rolnictwa w Polsce w latach 2003-2009 w sektorze bankowym (uwzględniając podział banków na komercyjne oraz spółdzielcze). Scharakteryzowano ARiMR, jako podmiot pełniący główną rolę w systemie kredytowania preferencyjnego rolnictwa w Polsce. Przedstawiono liczbę oraz wartość kredytów inwestycyjnych udzielonych z dopłatą ARiMR do oprocentowania w badanym okresie. W artykule wykorzystano dane statystyczne, dotyczące wartości i liczby udzielonych kredytów z NBP i KNF z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Wstęp

Kredyt bankowy stanowi podstawową formę finansowania zewnętrznego rolnictwa w Polsce. Według Kata [2009] do głównych przyczyn korzystania przez rolników z kredytów bankowych należą:

- niska zdolność gospodarstw do akumulowania kapitału własnego, zarówno na potrzeby reprodukcji prostej, jak i reprodukcji rozszerzonej w celu przeprowadzenia inwestycji produkcyjnych,
- wysokie ryzyko produkcyjne i wahania koniunktury rynkowej skutkujące dużą niestabilnością dochodów rolniczych,
- rozbieżności między terminem poniesienia wydatków na produkcję a terminem uzyskania przychodów i wpływów pieniężnych,
- wzrost zapotrzebowania na materiały i usługi z zakupu.

W finansowaniu rolnictwa szczególne znaczenie przypada sektorowi bankowości spółdzielczej, który pod względem wyposażenia technicznego nie jest gorszy od banków komercyjnych, stanowiących własność globalnych instytucji finansowych [Kulawik 2009].

W obecnych czasach banki spółdzielcze to nowoczesne instytucje finansowe, które dysponują wykształconą kadrą i które działają dla społeczności lokalnych, dążąc jednocześnie do maksymalizacji zysku oraz do osiągnięcia maksymalnej efektywności [Jaworski 2006]. Mają ograniczenia podmiotowe i terytorialne, które wynikają z Ustawy z 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych i które pośrednio przyczyniły się do lokalizacji oddziałów banków w małych miejscowościach, gdzie często placówka banku spółdzielczego jest jedyną placówką bankową. Ma to znaczenie dla rolników, którym pracownicy banków pomagają w wyborze możliwości finansowania działalności rolniczej oraz np. w wypełnieniu wniosków kredytowych i wniosków o płatności bezpośrednio.

Banki spółdzielcze odgrywają bardzo ważną rolę w kredytowaniu rolnictwa [Kata 2003] i chętnie współpracują z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która powstała w 1994 r. w celu wspierania rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich i która pomaga w spłacie tzw. kredytów preferencyjnych. Ten system kredytowy opiera się na dopłatach ARiMR do oprocentowania kredytów oraz udzieleniu gwarancji i poręczeń spłaty kredytów bankowych.

* Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Cel i metodyka badań

Celem opracowania było określenie znaczenia banków spółdzielczych w finansowaniu rolnictwa w Polsce, rozpatrywane na podstawie wolumenu preferencyjnych kredytów rolniczych udzielanych przez banki. Ponadto, przedmiotem analizy w opracowaniu była liczba oraz wartość kredytów inwestycyjnych udzielonych z dopłatą ARiMR do oprocentowania, w tym struktura kredytów według rodzajów linii kredytowej.

Źródłem materiałów empirycznych były dane statystyczne NBP, Komisji Nadzoru Finansowego oraz dane ze sprawozdań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. W artykule materiał badawczy poddano analizie liczbowej i opisowej. Zakres czasowy analizy obejmował lata 2003-2009.

Wyniki badań

Banki aktywnie uczestniczą w przemianach dokonujących się na polskiej wsi, co szczególnie widoczne jest w systemie finansowego wspierania rolnictwa i przetwórstwa rolnego. Banki uczestniczą w systemie pomocy krajowej już od 1994 r. Wartość udzielonych kredytów dla rolnictwa w Polsce przedstawiono na rysunku 1. Sektor bankowości spółdzielczej ma dominującą pozycję w kredytowaniu rolnictwa w Polsce. Jego udział kształtował się od 47,04 (2003 r.) do 68,65% w wolumenie udzielonych kredytów w latach 2003-2009. W 2003 roku wartość udzielonych kredytów przez ten sektor była mniejsza niż przez sektor banków komercyjnych, ale wynikało to jedynie z faktu, iż od tego roku w strukturze spółdzielczego sektora bankowego nie był już ujmowany BGŻ S.A., który miał silną pozycję w finansowaniu rolnictwa w Polsce. Udział banków komercyjnych w analizowanym okresie zmniejszył się z 52,96 (2003 r.) do 31,35% (2009 r.), co świadczy o tym, że ludność obszarów wiejskich preferuje banki spółdzielcze jako instytucje finansowe.

Istotne znaczenie kredytów w strukturze źródeł finansowania zewnętrznego rolnictwa wynika m.in. z [Kata 2009]:

- braku możliwości pozyskania kapitału udziałowego w rolnictwie indywidualnym,
- ograniczonego wykorzystania w rolnictwie kredytu handlowego,
- niewielkiego zainteresowania rolników leasingiem i innymi nowoczesnymi formami finansowania zewnętrznego,
- ograniczonych możliwości finansowania ze strony nierolniczych ogniw agrobiznesu.

W ofercie kredytowej banków skierowanej do rolników znajdują się tzw. preferencyjne kredyty inwestycyjne, a mianowicie kredyty kłękowe oraz kredyty preferencyjne na inwestycje i przetwórstwie rolno-spożywczym z dopłatą z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa [Rosa 2009].

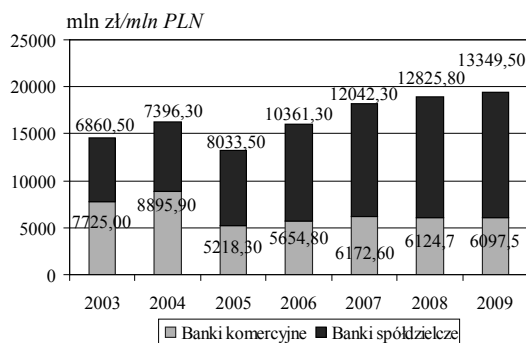
Kredyty kłękowe (obrotowe lub inwestycyjne) mają na celu pomóc we wznowieniu produkcji w gospodarstwie rolnym i likwidację skutków kłęk żywiołowych, m.in. takich jak: susza, grad, deszcz, przymrozki wiosenne, powódź, huragan, piorun, obsunięcie się ziemi, lawina, nadmierne opady atmosferyczne, wymarznienia. Natomiast kredyt preferencyjny polega na dopłacie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) ze środków publicznych do oprocentowania kredytu komercyjnego udzielanego ze środków na ryzyko banku. Preferencyjne kredyty inwestycyjne odgrywają kluczową rolę w kredytowaniu rolnictwa w Polsce, a ich udział w kredytach ogółem dla rolnictwa został przedstawiony na rysunku 2. Udział tych kredytów w latach 2003-2009 kształtował się od 87,33 do 76,15% w wartości udzielonych kredytów dla rolnictwa. Należy nadmienić, że chociaż ich udział spadł, to jednak nominalnie wartość kredytów preferencyjnych w badanym okresie wzrosła z 12 736,8 (w 2003 r.) do 14 809,7 mln zł na koniec 2009 roku.

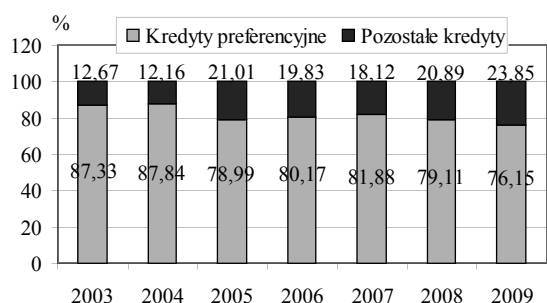
Rysunek 1. Wartość udzielonych kredytów dla rolnictwa w Polsce w latach 2003-2009

Figure 1. Value of credits granted to agriculture in Poland in the years 2003-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komisji Nadzoru Finansowego, NBP za lata 2003-2009

Source: own study based on Polish Financial Supervision Authority, National Bank of Poland (2003-2009)

Rysunek 2. Udział kredytów preferencyjnych w kredytach dla rolnictwa w latach 2003-2009

Figure 2. The share of preferential credits in credits to agriculture in 2003-2009

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

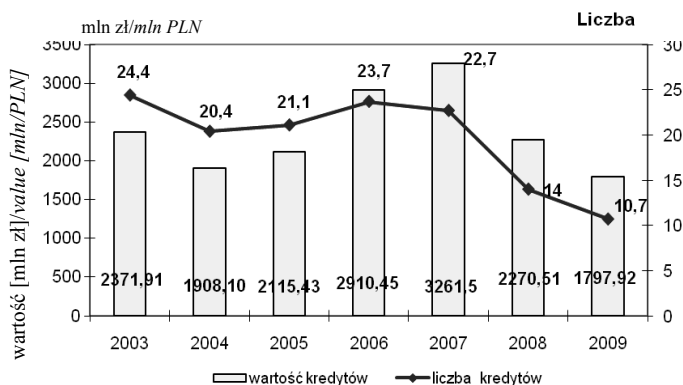
Ministrów z dnia 22 stycznia 2009 r. w sprawie realizacji niektórych zadań ARiMR może udzielać pomocy finansowej w formie:

- dopłat do oprocentowania kredytów bankowych, udzielonych na sfinansowanie części kosztów inwestycji (są podstawową formą pomocy agencji ze środków krajowych),
- częściowej spłaty kapitału kredytu bankowego przeznaczanego na sfinansowanie części kosztów inwestycji,
- gwarancji lub poręczeń spłaty kredytów bankowych (w tym inwestycyjnych, kłeszkowych) na sfinansowanie części kosztów inwestycji.

Najbardziej popularną formą udzielanej pomocy przez ARiMR stanowią dopłaty do oprocentowania kredytów. Liczbę oraz wartość kredytów inwestycyjnych udzielonych z dopłatą Agencji do oprocentowania przedstawiono na rysunku 4. Kredyty te są popularnym źródłem finansowania inwestycji realizowanych w rolnictwie, ponieważ ich koszt obsługi ze względu na dopłatę z ARiMR jest niższy niż w przypadku obsługi kredytów komercyjnych.

Podmioty, które zamierzają inwestować w produkcję rolną lub przetwórstwo produktów rolnych mogą ubiegać się o kredyty inwestycyjne w ramach następujących oferowanych przez Agencję linii kredytowych [www.arimr.gov.pl]:

- kredyt na realizację inwestycji w gospodarstwach rolnych, działach specjalnych produkcji rolnej i przetwórstwie produktów rolnych oraz na zakup akcji lub udziałów (Symbol Nip),

Rysunek 4. Liczba oraz wartość kredytów inwestycyjnych udzielonych z dopłatą ARiMR do oprocentowania w latach 2003-2009

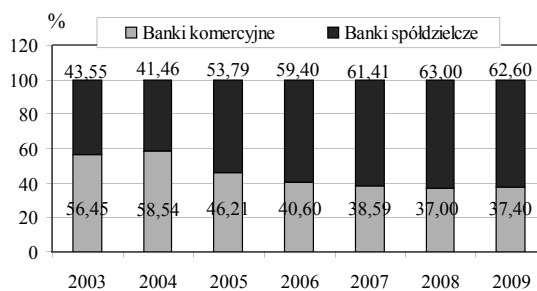
Figure 4. The number and value of investment credits with interest subsidized by ARMA from 2003 to 2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie ARiMR za lata 2003-2009

Source: own study based on ARMA

Kredyty preferencyjne, tj. z dopłatami docierają do rolników przede wszystkim poprzez system banków spółdzielczych [Wroński 2000], co potwierdzają dane na rysunku 3. Banki w Polsce, a w szczególności banki spółdzielcze, przy współpracy z samorządami, ośrodkami doradztwa rolniczego i Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa podjęły działania, na rzecz zmiany funkcjonowania sektora rolnego i sytuacji obszarów wiejskich.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa niewątpliwie stanowi najważniejszy podmiot w systemie kredytowania preferencyjnego rolnictwa w Polsce i zgodnie z Rozporządzeniem z 27 kwietnia 2007 roku w sprawie szczegółowego zakresu i kierunku działania ARiMR oraz Rozporządzeniem Rady

Rysunek 3. Udział banków spółdzielczych i komercyjnych w kredytowaniu preferencyjnym rolnictwa w latach 2003-2009

Figure 3. The share of cooperative and commercial banks in granting preferential credits in agriculture from 2003 to 2009

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

- kredyt na zakup gruntów (użytków) rolnych (Symbol Niz),
  - kredyt na utworzenie lub urządzenie gospodarstw rolnych przez osoby, które nie ukończyły 40 roku życia (Symbol nMR),
  - kredyt na realizację inwestycji w rolnictwie i przetwórstwie produktów rolnych oraz na zakup akcji lub udziałów przez grupy producentów rolnych utworzone na podstawie Ustawy z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz zmianie innych ustaw (Dz. U. Nr 88, poz. 983 ze zm.) (Symbol nGP),
  - kredyt na zakup nieruchomości rolnych przeznaczonych na utworzenie lub powiększenie gospodarstwa rodzinnego w rozumieniu Ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (Dz.U. Nr 64, poz. 592) (Symbol nGR),
  - kredyt na realizację inwestycji w zakresie nowych technologii produkcji w rolnictwie zapewniających wysoką jakość produktu (Symbol nNT),
  - kredyt na realizację inwestycji w ramach „Branżowego programu rozwoju wspólnego użytkowania maszyn i urządzeń rolnych” (Symbol nBR10),
  - kredyty na realizację inwestycji w ramach „Programu wspierania restrukturyzacji i modernizacji przemysłu mięsnego, chłodnictwa składowego i przetwórstwa jaj w Polsce” (Symbol nBR14),
  - kredyty na realizację inwestycji w ramach „Branżowego programu mleczarstwa” (Symbol nBR15).
- Liczbę kredytów preferencyjnych udzielonych przez ARiMR w okresie 2003-2009 według linii kredytowej przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Liczba preferencyjnych kredytów inwestycyjnych udzielonych przez ARiMR w latach 2003-2009 według rodzajów linii kredytowej

Table 1. Number of preferential investment credits granted by ARMA from 2003 to 2009 by type of credit line

Linia kredytowa/ Credit line	Udzielone kredyty inwestycyjne/Investment credit													
	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	liczba/number	udział [%]/share	liczba/number	udział [%]/share	liczba/number	udział [%]/share	liczba/number	udział [%]/share	liczba/number	udział [%]/share	liczba/number	udział [%]/share	liczba/number	udział [%]/share
nIP	5206	21	4814	24	4598	22	5173	22	4248	19	1174	8	947	9
nKZ	6152	25	6077	30	6267	30	6377	27	5227	23	4719	34	5542	52
nMR	11500	47	7659	37	8365	40	9933	42	10616	47	6223	44	3074	29
nGP	7	0	10	0	7	0	5	0	5	0	3	0	3	0
nGR	-	0	398	2	469	2	501	2	455	2	357	3	417	4
nNT	-	0	336	2	635	3	1149	5	1861	8	1372	10	607	6
nBR10	1392	6	74	0	56	0	63	0	24	0	10	0	3	0
nBR14	-	0	144	1	48	0	53	0	24	0	15	0	8	0
nBR15	-	0	807	4	619	3	432	2	244	1	164	1	61	1
Pozostałe/ Other	187	1	128	1	22	0	9	0	2	0	0	0	0	0
Razem kredyty inwestycyjne/ Total investment credit	24444	100	20447	100	21086	100	23695	100	22706	100	14037	100	10662	100

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

Podsumowanie i wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy sformułowano kilka wniosków.

1. Nastąpił wzrost wartości udzielanych kredytów dla rolnictwa w Polsce w badanym okresie z 14 585,50 (w 2003 r.) do 19 447 mln zł na koniec 2009 roku. Kredyty udzielane były zarówno przez banki komercyjne, jak i banki spółdzielcze, jednakże te drugie udzieliły ich znacząco więcej, o czym świadczy wzrost ich udziału w wolumenie udzielonych kredytów z 47,04 (2003 r.) do 68,65% (2009 r.).
2. W strukturze kredytów dla rolnictwa dominującą rolę stanowił kredyt preferencyjny, który cieszył się większym zainteresowaniem rolników niż kredyty komercyjne. Udział sektora bankowości spółdzielczej w kredytowaniu preferencyjnym rolnictwa w analizowanym okresie wzrósł z 43,55 do ponad 62,0%, przy jednoczesnym spadku udziału sektora bankowości komercyjnej z 56,45 (w 2003 roku) do 37,40% na koniec 2009 roku.
3. ARiMR w badanym okresie udzieliła 146 719 tys. szt. inwestycyjnych kredytów preferencyjnych na łączną kwotę 16 635,82 mln zł.
4. Wśród preferencyjnych kredytów inwestycyjnych udzielanych przez ARiMR największym zainteresowaniem cieszyły się linie kredytowe na utworzenie lub urządzenie gospodarstw rolnych przez osoby, które nie ukończyły 40 roku życia, na zakup gruntów (użytków) rolnych oraz na realizację inwestycji w gospodarstwach rolnych, działach specjalnych produkcji rolnej i przetwórstwie produktów rolnych oraz na zakup akcji lub udziałów.

Literatura

- Jaworski W.L.** 2006: O spółdzielczy i polski charakter banków spółdzielczych. [W:] Spółdzielczy sektor bankowy w dobie zmian systemowych (red. J. Węclawski). UMCS, Lublin, 382.
- Kata R.** 2009: Kredyty bankowe w strukturze zewnętrznych źródeł finansowania rolnictwa w Polsce. *Zeszyty Naukowe SGGW Problemy rolnictwa światowego*, t. 8. Wyd. SGGW, Warszawa, 86.
- Kata R.** 2003: Uwarunkowanie rozwoju działalności kredytowej banków spółdzielczych w sferze rolnictwa drobnego. [W:] Regionalne uwarunkowania ekonomicznego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich (red. A. Czudec). Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 53.
- Kulawik J.** 2009: Spółdzielcy górą. *Bank i Rolnictwo*, 4.
- Rosa A.** 2009: The role of co-operative banks in the financing of agriculture in Poland. [In:] *Agrarian Perspectives XVIII, Strategies for the future*, Praha Vol. I, 252.
- Raporty Komisji Nadzoru Finansowego i NBP za lata 2003-2009.
- Rozporządzenie z dnia 27 kwietnia 2007 roku w sprawie szczegółowego zakresu i kierunku działania Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz sposobu ich realizacji. Dz.U. 2007 nr 77, poz. 514).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 stycznia 2009 r. w sprawie realizacji niektórych zadań ARiMR. Dz.U. 2009 nr 22, poz. 121 z późn. zm.
- Sprawozdania z działalności Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa za lata 2003-2009. ARiMR.
- Ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających. Dz.U. 2000 nr 119, poz. 1252.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz zmianie innych ustaw. Dz.U. Nr 88, poz. 983 ze zm.
- Ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego. Dz.U. Nr 64, poz. 592.
- Wroński S.** 2000: Rola i zadania bankowości spółdzielczej w restrukturyzacji rolnictwa i terenów wiejskich. *Wież i rolnictwo*, 2, 16.

[www.arimr.gov.pl], 2011.

Summary

Cooperative banks constitute one of the oldest forms of the collective action in Poland which plays an essential part in local development. The article focuses on the issues concerning the role of cooperative banks and ARMA in financing agriculture in Poland. The author describes preferential credits for agriculture and the value of these credits with interest rates subsidized by Agency for Restructuring and Modernization of Agriculture granted in the years 2003-2009.

Adres do korespondencji:

dr Anna Rosa
 Politechnika Koszalińska
 Zakład Finansów, Instytut Ekonomii i Zarządzania
 ul. Kwiatkowskiego 6e
 75-343 Koszalin
 tel. (94) 343 91 64
 e-mail: anna.rosa@tu.koszalin.pl